

ΤΑ ΒΟΥΛΕΥΜΑΤΑ ΩΣ ΒΑΣΕΙΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΚΜΗΡΙΩΝ

Κυριάκου Δ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ
τ. Εφέτη
τ. Δικηγόρου παρ' Αρείω Πάγω

Ι. Η έννοια των τεκμηρίων του άρθρου 336 § 3 του ΚΠολΔικ

Κατά την διάταξη του άρθρου αυτού, το δικαστήριο δικαιούται με βάση αποδειγμένα πραγματικά γεγονότα, να εξαγάγει συμπεράσματα για άλλα γεγονότα. Δηλαδή με τη διάταξη αυτήν, δίδεται στο πολιτικό δικαστήριο η δημόσια εξουσία (η δικαιοδοσία), προκειμένου να καταλήξει στο τελικό πόρισμά του, να χρησιμοποιήσει έμμεση απόδειξη (τεκμήρια) και ειδικότερα να δεχθεί ότι συνέβη (απεδείχθη) ή ότι δεν συνέβη (δεν απεδείχθη) το άγνωστο (και ζητούμενο) πραγματικό περιστατικό, επί τη βάσει λογικών συλλογισμών αυτού, **εφόσον όμως είναι αποδεδειγμένο ένα άλλο περιστατικό, που αποτελεί και την βάση των περαιτέρω συλλογισμών του, με άλλα λόγια το «άλλο» αυτό περιστατικό συγκροτεί την αποκαλούμενη «βάση του τεκμηρίου».**

Ειδικότερα, το άρθρο 336 § 3 ΚΠολΔικ θεσμοθετεί τη δυνατότητα του δικαστή να εξαγάγει συμπεράσματα επί τη βάσει αποδεδειγμένων πραγματικών περιστατικών. Πρόκειται για τα αποκαλούμενα δικαστικά τεκμήρια, δηλαδή για συμπεράσματα, τα οποία συνάγει ο δικαστής κατά τα διδάγματα της λογικής και της ανθρώπινης εμπειρίας (ΑΠ 820/1973 ΝοΒ 1974/327), ως προς την αλήθεια γεγονότων τα οποία αποτελούν αντικείμενο αποδείξεως. Προς τούτο, ο δικαστής – κατά την έρευνα του βασίμου συγκεκριμένου ισχυρισμού διαδίκου – θέτει ως βάση του συλλογισμού του, άλλο γεγονός, αποδεδειγμένο, για την αλήθεια του οποίου έχει ήδη σχηματίσει πλήρη δικανική πεποίθηση, βάσει επιτρεπομένων αποδεικτικών μέσων¹. Η απόδειξη αυτή καλείται έμμεση απόδειξη. Ειδικότερη, ως έμμεση και δη δια δικαστικών τεκμηρίων, χαρακτηρίζεται η απόδειξη, όταν αποδεικνύεται μη ουσιώδες περιστατικό, από το οποίο ο δικαστής, με βάση τους κανόνες της λογικής και τα διδάγματα της κοινής πείρας, συνάγει συμπέρασμα (ακριβέστερα : αποδεικτικό πόρισμα) ως προς την ύπαρξη ή μη του αποδεικτέου

¹ ΑΠ 209/2001 Ελλ-Δνη 42/1554. ΑΠ 442/1993 Ελλ-Δνη 1995/88.

γεγονότος². Αντιθέτως, ως άμεση, χαρακτηρίζεται η απόδειξη, η οποία τείνει, κατά τρόπο άμεσο, δηλαδή χωρίς παρεμβολή συλλογισμών του δικαστή, στην διαπίστωση του αποδεικτέου γεγονότος³. Εξάλλου, όπως λέχθηκε ανωτέρω, για να λειτουργήσει η έμμεση απόδειξη εκ του άρθρου 336 § 3 ΚΠολΔικ, είναι απαραίτητο να αποδειχθεί η βάση του τεκμηρίου, δηλαδή να προκύψει ως αληθές το γεγονός από το οποίο ο δικαστής θα αντλήσει (αποδεικτικώς) το λογικό συμπέρασμα, περί του εάν εκ του γεγονότος αυτού (της βάσης του τεκμηρίου) αποδεικνύεται ή όχι το αποδεικτέο πραγματικό περιστατικό (ΑΠ 1614/1980 ΝοΒ 1981/1053). Εάν, περαιτέρω, η βάση του τεκμηρίου αμφισβητείται (λ.χ. προσβάλλεται ως πλαστό κατά περιεχόμενο ή ως μη γνήσιο, λόγω του ότι αμφισβητείται η γνησιότητα της υπογραφής), τότε είναι απαραίτητο να διαταχθεί η διεξαγωγή αποδείξεως⁴. Ουσιώδη πραγματικά περιστατικά, κατά την έννοια του άρθρου 335 ΚΠολΔικ, (και συνεπώς αντικείμενα αποδείξεως), είναι και εκείνα που αποτελούν τη βάση για την συναγωγή δικαστικών τεκμηρίων, κατά το άρθρο 336 § 3 ΚΠολΔικ⁵. Εν κατακλείδι, επισημαίνεται ότι συνήθως ως βάση για την συναγωγή δικαστικού τεκμηρίου κατ' άρθρο 336 § 3 ΚΠολΔικ, (δηλαδή προς έμμεση απόδειξη), χρησιμεύουν ιδιωτικά έγγραφα, (εφόσον βεβαίως από αυτά δεν προκύπτει άμεση απόδειξη του αποδεικτέου γεγονότος).

Ερωτάται, στη συνέχεια, εάν τα Βουλεύματα, έστω και τα αμετάκλητα, μπορούν κατά νόμο να χρησιμοποιηθούν από τα πολιτικά δικαστήρια, για την δόμηση επί τη βάσει αυτών λογικών συλλογισμών, προκειμένου να καταλήξουν στο τελικό πόρισμα του δικανικού συλλογισμού. **Ήτοι είναι ερευνητέο, το κατά πόσο τα ανωτέρω Βουλεύματα είναι κατά νόμο ικανά, να αποτελέσουν βάσεις για την συναγωγή εξ αυτών δικαστικών τεκμηρίων εκ του άρθρου 336 § 3 ΚΠολΔικ. Θεμέλιο για την έρευνα αυτή αποτελεί – φυσικά – (κατά τη βούληση του νομοθέτη, η οποία ρητώς αναφέρεται στο ως άνω άρθρο) - η παραδοχή πως η βάση για την οικοδόμηση επ' αυτών λογικών συλλογισμών του δικαστηρίου πρέπει να είναι αποδεδειγμένη.**

Και ερωτάται, περαιτέρω : Οι παραδοχές των **Βουλευμάτων** (στο αιτιολογικό τους), καθώς και το τελικό πόρισμά τους (στο διατακτικό

² **Νικολόπουλος**, Το δίκαιο της αποδείξεως, (έκδ. 2005), § 9 IV 1 σελ. 120. **Φραγκίστας/Φαλτσή**, Δίκαιο αποδείξεως, (έκδ. 1985), σελ. 50. **Μπέης**, ΕρμΚΠολΔικ, υπό το άρθρο 336 σελ.1408.

³ **Φραγκίστας/Φαλτσή**, ανωτ. **Νικολόπουλος**, ανωτ., σελ. 120. **Μητσόπουλος**, ΠολΔικ, σελ. 46.

⁴ ΑΠ 1045/2003 Ελλ-Δνη 45/102. ΑΠ 310/1996 Ελλ-Δνη 1997/87. ΑΠ 1338/1976 ΝοΒ 1977/936.

⁵ **Μιχελάκης**, Περί του αντικειμένου της δικονομικής αποδείξεως, (έκδ. 1940' ανατύπωση 1987), § 3 II σελ. 21 και § 5 III σελ. 34. **Φραγκίστας/Φαλτσή**, ανωτ., § 3.26, σελ. 45.

αυτών), συνιστούν άραγε **πραγματικά περιστατικά/γεγονότα** (δηλαδή μεταβολές στον εξωτερικό κόσμο, οι οποίες γίνονται αντιληπτές με τις ανθρώπινες αισθήσεις και είναι δεκτικές αποδείξεως⁶) και μάλιστα **αποδεδειγμένα**;

II. Η νομική φύση των **Βουλευμάτων** (παραπεμπτικών/απαλλακτικών)

Ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας αναφέρει στο άρθρο 138 αυτού τον όρο «*Βούλευμα*», χωρίς όμως και να τον οριοθετεί εννοιολογικώς. Όμως, από την εν λόγω διάταξη, σε συνδυασμό και με τις διατάξεις των άρθρων 305-319 και 477-485 του ίδιου Κώδικα, σαφώς προκύπτει ότι ως Βουλεύματα νοούνται οι αποφάσεις των δικαστικών σχηματισμών (και ειδικότερα των δικαστικών συμβουλίων του πρώτου και του δευτέρου βαθμού δικαιοδοσίας), δυνάμει των οποίων αποφασίζεται είτε η παραπομπή του κατηγορουμένου στο ακροατήριο του αρμοδίου δικαστηρίου, προκειμένου να δικασθεί ως υπαίτιος διαπράξεως ορισμένου εγκλήματος (παραπεμπτικά) είτε η μη απαγγελία κατηγορίας κατ' αυτού για συγκεκριμένο έγκλημα είτε η οριστική ή προσωρινή παύση της ποινικής δίωξης είτε η διενέργεια περαιτέρω (κυρίας) ανακρίσεως.

Εξάλλου, όπως ρητώς αναφέρεται στο άρθρο 313 του ίδιου ως άνω Κώδικα, για να εκδοθεί παραπεμπτικό Βούλευμα, απαιτείται να προκύπτουν από την δικογραφία επαρκείς **ενδείξεις (όχι αποδείξεις)**, που τίκτουν αποχρώσεις ενδείξεις, περί του ότι πιθανότατα αληθεύει η κατηγορία που του έχει απαγγελθεί αρμοδίως, ως δράστη του εγκλήματος, για το οποίο ασκήθηκε ποινική δίωξη κατ' αυτού.

Από τις ανωτέρω παραδοχές, προκύπτει καθ' ημάς και το εν προκειμένω κρίσιμο πόρισμα : η απόφαση του δικαστικού συμβουλίου στο Βούλευμα (έστω κι αν αυτό καταστεί αμετάκλητο) δεν συνιστά παντάπασιν δικαστική κρίση περί του ότι ο κατηγορούμενος διέπραξε ή δεν διέπραξε το έγκλημα για το οποίο έχει ασκηθεί εις βάρος του ποινική δίωξη. ΠΑΡΑ ΜΟΝΟΝ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΚΔΟΧΗ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΙ ΥΠΑΡΧΟΥΝ (ΑΠΟΧΡΩΣΕΣ) ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΟΤΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙ ΣΥΝΕΒΗ.

Ειδικώς δε επί παραπεμπτικού Βουλεύματος, η εκδοχή αυτή θα τεθεί εν καιρώ στην κρίση του δικαστηρίου κατά την ακροαματική διαδικασία ενώπιόν του, προκειμένου να διαπιστωθεί κατ' αυτήν, (επί τη βάσει αποδείξεων πλέον – που αναφέρονται στα άρθρα 177-179 ΚώδΠοινΔικ - κι όχι απλών ενδείξεων), εάν ο παραπεμφθείς

⁶ Βλ. για την έννοια του πραγματικού περιστατικού στο πεδίο της πολιτικής δικονομίας : **Ράμμο**, ΕλλΠολΔ, τ. Α' (έκδ. 1961), § 171 (I, A) σελ. 491. **Φραγκίστα/Φαλτσή**, ανωτ., § 3.23, σελ. 43 επ. **Μητσόπουλο**, Περί του νομικού προσδιορισμού του πραγματικού γεγονότος, στις «*Μελέτες γενικής θεωρίας δικαίου και αστικού δικονομικού δικαίου*», τ. I σελ. 154. **Μιχελάκη**, ανωτ., σελ. 52 επ. **Νίκα**, ΠολΔ, τ. II (έκδ. 2005), § 75 περιθ. αριθ. 1, σελ. 379.

Πρβλ. στο πεδίο του ποινικού δικαίου : ΑΠ 695/2002 ΠοινΔ 2002/919. ΑΠ 187, 257/2001 ΠοινΧρον ΝΑ/918, 930 αντιστοίχως. ΑΠ 1459/2000 ΠοινΧρον Ν/706 (πάγια νμλγ.).

κατηγορούμενος **αποδεδειγμένως** διέπραξε ή όχι τη συγκεκριμένη αξιόποινη πράξη.

Συνεπώς, οι παραδοχές των Δικαστικών Συμβουλίων είτε (i) αναφέρονται στην εκτίμηση των αποδείξεων είτε (ii) διατυπώνονται στο διατακτικό (και) των παραπτεμπτικών **Βουλεύμάτων** αυτών :

αφενός δεν συνιστούν **γεγονότα** (υπό την έννοια που προεκτέθηκε, αφού είναι απλώς εκφορά σε υλικό υπόστρωμα σκέψεων, εκτιμήσεων και λογικών συμπερασμάτων του δικαστή)

κι αφετέρου – εν πάση περιπτώσει – οι σκέψεις αυτές δεν συνιστούν **πλήρη απόδειξη** του ότι ο κατηγορούμενος έχει διαπράξει την αξιόποινη πράξη.

III. Τα Βουλεύματα ως βάσεις δικαστικών τεκμηρίων (ΚΠολΔικ 336 § 3)

Επομένως, κατά τη γνώμη μας, ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΚΗ, τα Βουλεύματα κατ' ουδένα λόγο, (οποιουδήποτε είδους, επομένως και τα παραπτεμπτικά), μπορούν κατά νόμο να χρησιμεύσουν για έμμεση απόδειξη, δηλαδή ως βάση για την εξαγωγή δικαστικών τεκμηρίων, κατά το άρθρο 336 § 3 ΚΠολΔικ, με άλλα λόγια ως «**αποδεικτικοί λόγοι**».

IV. Τα Βουλεύματα ως τεκμήρια εκ του άρθρου 339 ΚΠολΔικ

Εν όψει τούτων, έχω τη γνώμη πως, όλα τα Βουλεύματα (απαλλακτικά και παραπτεμπτικά) δεν μπορούν κατά νόμο να χρησιμεύσουν στην ίδια δίκη ούτε ως επώνυμα αποδεικτικά μέσα, κατά το άρθρο 339 ΚΠολΔικ και ιδιαιτέρως **ΟΥΤΕ και ως τεκμήρια**⁷.

Διότι, ως «**τεκμήρια**» κατά την έννοια της διάταξης αυτής, (ΚΑΤΑ ΠΛΗΡΗ ΑΝΤΙΔΙΑΣΤΟΛΗ ΕΝΑΝΤΙ ΕΚΕΙΝΩΝ ΕΚ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 336 § 3 ΚΠολΔικ), προς συναγωγή έμμεσης αποδείξεως από αυτά, νοούνται μόνον τα ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΜΕΣΑ (κι όχι οι αποδεικτικοί λόγοι), τα οποία παράγονται αποκλειστικώς από ΑΛΛΑ, ΠΛΗΝ ΑΚΥΡΑ – και άρα μη παράγοντα άμεση απόδειξη – ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΜΕΣΑ, δηλαδή από αποδεικτικά μέσα που δεν πληρούν τους όρους του νόμου (λ.χ. από ημιτελή κατάθεση μάρτυρα). Τούτο όμως προδήλως δεν μπορεί να συμβεί επί **Βουλεύμάτων**, δεδομένου του ότι επ' αυτών δεν νοείται ακυρότητα, εξ ορισμού.

V. Συμπέρασμα.

Μετά τις ανωτέρω αναπτύξεις, συνάγεται ότι, εάν το δικαστήριο της ουσίας, (για την τελική αποδεικτική παραδοχή του), λάβει υπ' όψιν του Βούλευμα, υποπίπτει στον αναιρετικό λόγο εκ του άρθρου 559 αριθ. 11 εδάφ. α' ΚΠολΔικ, **διότι έλαβε υπ' όψιν του για τον σχηματισμό δικανικής πεπιοθήσεως παράνομο αποδεικτικό μέσο, αφού το**

⁷ Βλ. όμως **Μπέη**, ΕρμΚΠολΔικ, υπό το άρθρο 339 § III 10 σελ. 1541.

Βούλευμα δεν μπορεί να υπαχθεί κατά νόμο ούτε στο άρθρο 336 § 3 ΚΠολΔικ ούτε στο άρθρο 339 του ίδιου Κώδικα ούτε και σε άλλη (οποιαδήποτε) διάταξη νόμου.